

Asya'da Alternatif Bölgeselleşme Arayışları: CICA'nın Etkinlik Sorunsalı ve Türkiye

(Araştırma Makalesi)

Searching for Alternative Regionalization in Asia: The Problem of CICA's Effectiveness and Turkey

Doi: 10.29023/alanyaakademik.1210446

Ömer Faruk KOCATEPE

Dr. Öğr. Görevlisi, Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Uluslararası İlişkiler Bölümü

okocatepe@kho.msu.edu.tr

ORCID No: 0000-0001-8647-4634

Bu makaleye atıfta bulunmak için: Kocatepe, Ö.F. (2023). *Asya'da Alternatif Bölgeselleşme Arayışları: CICA'nın Etkinlik Sorunsalı ve Türkiye*. *Alanya Akademik Bakış*, 7(1), Sayfa No.565-579.

ÖZET

Anahtar kelimeler:

Asya, Bölgesel Güvenlik, İş Birliği, CICA

Makale Geliş Tarihi:

26.11.2022

Kabul Tarihi:

03.01.2023

Asya bölgesinin her geçen gün artan önemi hem küresel ilginin hem de güvenlik sorunlarının artmasına neden olmaktadır. Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğine yaklaşırken artan rekabet ve terörizm yalnızca Asya'yı değil, aynı zamanda küresel ticari ve politik koşulları da etkilemektedir. Uluslararası güvenliği doğrudan ilgilendiren Asya coğrafyasındaki mevcut eğilimler ve gelişmeler incelendiğinde, çok sayıda kriz alanları ortaya çıkmaktadır. İş birliği ve güvenlik konusundaki sıkıntıları ortadan kaldırmak amacıyla Soğuk Savaş'ın hemen ardından "Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (CICA)" kurulmuştur. Buradan hareketle, çalışmada CICA'nın rolü, tarihi süreci ve etkinliği üzerinde değerlendirmeler yapılacaktır. Ayrıca Türkiye'nin söz konusu örgüt ile iş birliği ve kazanımları üzerinde durularak literatürde yeterince yer bulamayan CICA'ya yönelik öngörülerde bulunulacaktır. Bu bakımdan söz konusu çalışma betimsel nitelikte olup CICA'yı ortaya çıkaran etmenleri, CICA'nın amacını, geçirdiği süreçleri ve getirilen eleştirileri de ele alacaktır.

ABSTRACT

Keywords:

Asia, Regional Security, Cooperation, CICA

The increasing importance of the Asian region day by day causes both global interest and security problems to increase. As the first quarter of the twenty-first century approaches, increasing competition and terrorism are affecting not only Asia but also global commercial and political conditions. When the current trends and developments in the Asian geography, which are directly related to international security, are examined, many crisis areas emerge. The "Conference on Cooperation and Confidence Building Measures in Asia (CICA)" was established right after the Cold War in order to eliminate the problems in cooperation and security. From this point of view, evaluations will be made on the role, historical process and effectiveness of CICA in this study. In addition, Turkey's cooperation with the said organization and its achievements will be emphasized and predictions will be made for CICA, which has not found enough space in the literature. In this respect, the study in question is descriptive and will also address the factors that led to CICA, the purpose of CICA, the processes it went through and the criticisms brought.

1. GİRİŞ

Devletlerin muhtelif konularda iş birliği kurmak, belirli konularda uzlaşmak ve bir amaç doğrultusunda hareket etmek için bir araya gelerek oluşturdukları iş birliği mekanizması, uluslararası örgütler olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası örgütler, uluslararası alanda devletlerden bağımsız olarak hukuki kişilikleriyle önemli bir yer tutmaktadırlar (Erkiner, Eray, 2022: 218). Karşılıklı olarak uzlaşmalarını, uluslararası bir anlaşma, sözleşme ya da benzeri bir metinle amaç ve birlikteliklerini beyan ederler (Dedeoğlu, 1998: 15).

Küreselleşmenin son yıllarda hızla artması bölgeselleşme olgusu ile birlikte bölgesel uluslararası örgütlerin kuruluşunu da hızlandırmıştır. Soğuk Savaş döneminde güvenlik odaklı bölgeselleşme ve birlik oluşturma çabaları soğuk savaş sonrası dönemde de artarak devam etmiştir. Bununla birlikte bu örgütlerde güvenlik odaklı bakış açısını ikinci plana atılarak onun yerine ekonomik anlamda rekabetin arttığı, iş birliğinin geliştiği bir bütünleşme evresine geçilmiştir. Birçok yenilikleri de beraberinde getiren bu süreç çok uzun sürmemiş, 11 Eylül saldırılarıyla birlikte tekrardan güvenliğin ön plana çıkacağı bir döneme doğru evrilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ticarete rekabet ve iş birliği ortamı oluşturulmuş olsa da 2000’li yılların başı itibari ile tekrardan güvenlik odaklı yaklaşımlar ön plana çıkmaya başlamıştır.

11 Eylül saldırılarıyla devletler güvenlik ekseninde yeniden iş birliğine yönelirken de ekonomik anlamda iş birliğini de devam ettirmişlerdir. Nitekim böyle örgütleşmenin bir örneğini de Asya’da görüyoruz. Güvenlik açısından bakıldığında Asya’da, birçok devletin bölgeselleşme girişimleri dâhilinde uluslararası örgütlerin bir şemsiye altında yer aldıklarını görmekteyiz. Örneğin Kolektif Güvenlik Örgütü, Şangay İşbirliği Örgütü, “Asya’da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK) / *The Secretariat of the Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (CICA)*”¹ gibi örgütler ön plana çıkan ekonomik ve güvenlik temelli yapılarıdır.

Bölgeselleşme sürecinin gelişmesi aynı zamanda bölgesel örgütlerin kurulmasını da beraberinde getirmiştir. CICA’da bu süreçle birlikte ortaya çıkan bölgesel bir güvenlik ve iş birliği merkezli kuruluştur. CICA’yı, Asya’da barışı, güvenliği ve istikrarı teşvik etmeye yönelik iş birliğini geliştirme amacı taşıyan çok uluslu bir forum olarak tanımlayabiliriz. Her uluslararası örgütte olduğu gibi CICA’da da üye devletler, BM Şartı’na bağlılıklarını teyit etmişlerdir. Ayrıca, dünyanın geri kalanında barış, güvenlik ve istikrar sağlanmasıyla Asya’da sağlanacak istikrar arasında yakın bir bağlantı olduğunu ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra CICA ilk aşamasında Asya’da tüm devletlerin gelişiminin, istikrar, güvenlik ve etkileşimi tesis etmek için ana araç olarak ekonomik entegrasyon yoluyla sağlanabileceğine inanmaktaydılar (Laumulin, Kozhurova, 2021: 26). Her ne kadar güvenlik ve iş birliği temelli olarak ön plana çıksa da uygulamada bu amacına ulaştığı konusunda bazı soru işaretleri barındırmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın yazılmasını hazırlayan süreç de burada başlamaktadır.

CICA’nın kurulma sürecinde Asya’nın güvenliği ve iş birliği konusunda tüm ülkeleri içerisine alan bir mevcut yapının olmaması CICA’yı Asya’yı tamamen kapsayan ve güvenlik mekanizması oluşturan bir örgüt tanımlamalarına ve rolüne yönlendirmiştir. Ancak Soğuk Savaş sürecinden kalma güvensizlik algılamaları bu role bürünmesine engel olmuştur (Seidin, 2012:389). CICA’nın Asya’da güvenlik ve istikrar temelli misyonunun kurulduğu günden itibaren önemli bir rol oynayamamış olması ve bölgede, üye ülkeler arasında yaşanan

¹ “Asya’da İş Birliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK)” bundan sonra uluslararası literatürde kullanıldığı şekilde CICA olarak ifade edilecektir.

çatışmaların devam etmesi örgütün geleceğini tartışmaya açmıştır. CICA, farklı, bazen doğrudan zıt görüş ve kavramlara sahip devletleri kucaklayarak, birleştirici rolü bakımından mevcut kuruluşlardan niteliksel olarak farklıdır. Bu durum beraberinde bazı eksiklikleri getirmektedir. Halihazırdaki formu ile kuruluş senedinde üstlendiği rolleri yerine getirememesi, uluslararası alanda itibar edilme konusunda bazı tereddütleri içerisinde barındırmaktadır. Bu durumun bilincindeki üye devletler ve sekreteryaya, son yıllarda bir dönüşüm stratejisiyle varlığını hissettirme gayreti içerisinde adımlar atmaktadırlar.

Dünyanın ekonomik ve siyasi ağırlık merkezinin Asya'ya kaymaya başlaması, bölgeyi daha cazip kılmakla birlikte bir o kadar da tehdit unsuru hâline getirmektedir. Nitekim bu süreçte terörizm, organize suçlar, yasadışı insan ticareti ve deniz korsanlığı gibi çeşitli zorluklar, öncelikli beliren tehdit ve sorun sahaları olarak karşımıza çıkmaktadır. CICA'nın da açıkça tanımladığı gibi bu sorunların çözülmesi için askerî araçlara dayalı geleneksel güvenlik kavramlarının kapsamı artık önemli bir alaka kaybıyla karşı karşıyadır. Dolayısıyla CICA, insanların meşru beklentilerini adalet ve eşitlik yoluyla karşılamaya çalışan iyi yönetim, kalıcı güvenlik, ekonomik kalkınma ve toplumsal uyum için büyük önem taşımaktadır. Bu amaca ulaşmak için siyasi, askerî, ekonomik ve insani boyutları kapsayan güvenlik yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmada CICA'nın genel bir çerçevesi çizilecek olup, betimleyici bir üslup kullanılacaktır. Bunun iki temel sebebi vardır. Birincisi uluslararası bir örgütün gelecekte nasıl şekillenebileceği noktasında öngörülerde bulunabilmek adına öncelikle mevcut durum ortaya konulmalıdır. İkinci olarak da CICA'nın tarihsel süreçte nasıl evrildiğini ve mevcut kurumsal yapılanmasının hangi aşamalardan geçerek şekillendiğini ele alınmalıdır. CICA konusunda diğer bir hususta bilimsel bir çalışmanın yeterince Türkçe literatürde bulunmamasıdır. Sonuç olarak hem çalışmanın doğası gereği hem de literatürde CICA konusundaki bilgi eksikliğini gidermek adına böylesi bir metodoloji takip edilmiştir. Bu kapsamda; çalışmanın ilk bölümünde, CICA'nın tarihsel kökenleri ele alınacaktır. Bu aşamadan sonra örgütte Türkiye'nin rolü ve tecrübe paylaşımının değişim ve dönüşüm sürecinde etkileri ortaya konmaya çalışılarak CICA'nın bölgesel etkinliği tartışılarak eleştirilere yer verilecektir.

2. BÖLGESEL BİR ÖRGÜT OLARAK ASYA'DA İŞBİRLİĞİ VE GÜVEN ARTTIRICI ÖNLEMLER KONFERANSI (AİGK/CICA)

2.1. Tarihsel Süreç

“Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (CICA)” olarak ifade edilen “Asya’da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK)” Kazakistan’ın eşgüdümünde 1993 yılında başlatılmıştır. CICA’nın kuruluş süreci ilk kez Ekim 1992’de gerçekleşen Birleşmiş Milletler 47. Genel Kurul toplantısında Kazakistan eski Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in, Asya’da bir güvenlik ve iş birliği süreci başlatılması önerisini ortaya atması ve öncü rol oynayacak 16 devletin inisiyatifiyle 1999 yılında kurulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). CICA, Asya’da barış, güvenlik ve istikrarın geliştirilmesine yönelik çok taraflı yaklaşımlar geliştirerek iş birliğini geliştirme ana hedefine ulaşmak için egemen eşitlik, üye devletlerin iç işlerine karışmama ve ekonomik, sosyo-kültürel iş birliği ilkelerine dayalı politika izlemektedir (CICA, 2022). CIA’da bugün itibarıyla 28 üye ülke (Afganistan, Azerbaycan, Bahreyn, Bangladeş, Birleşik Arap Emirlikleri, Çin, Filistin, Hindistan, Irak, İran, İsrail, Kamboçya, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Kore Cumhuriyeti, Mısır, Moğolistan, Özbekistan, Pakistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan, Tayland, Türkiye, Ürdün, Vietnam, Kuveyt, Sri Lanka), 9 gözlemci ülke (Belarus, Endonezya, Filipinler, Japonya, Malezya, Ukrayna, ABD, Laos, Türkmenistan) ve 5 gözlemci uluslararası örgüt (Birleşmiş Milletler,

AGİT, Arap Ligi, TÜRKPA, Uluslararası Göç Örgütü (IOM)) bulunmaktadır. CICA'nın üye devletleri eşit statüye sahiptir ve kararlar oybirliği ile alınmaktadır (CICA, 2022). CICA bugün yüzölçümü ve nüfus bakımından da Asya kıtasının yüzde 90'ından fazlasını kapsayan bir organizasyon hâlini almıştır.

CICA'nın iki kurucu belgesi bulunmaktadır. İlki 14 Eylül 1999'da Almatı'da yapılan Birinci Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda kabul edilen "CICA Üye Devletleri Arasındaki İlişkileri Yönlendiren İlkeler Bildirgesi"dir ve bu ilkeler, üye ülkelerin egemenliğine saygı, toprak bütünlüğü, üye ülkelerin içişlerine karışmama, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini içerir (Republic of Indonesia Ministry of Foreign Affairs, 2022). Diğeri ise CICA'nın tüzüğü olan Almatı Senedi'dir. Bu belgeler CICA'nın gelecekteki gelişim ve dönüşümünü yönlendiren belgeler niteliğindedir. CICA'nın, kuruluş belgelerinin ruhuna uygun olarak, egemen eşitlik, üye devletlerin içişlerine karışmama ve ekonomik, sosyal ve kültürel iş birliği ilkelerine dayalı politikasını, temel hedefine yönelik çok taraflı yaklaşımlar geliştirerek iş birliğini geliştirmeye yönelik bir yol izlediği ifade edilmektedir (CICA, 2022). Bölgede var olan Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) veya Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi kuruluşlarda CICA'nın temel prensiplerini taşımamaktadır. Lakin burada önemli olan husus, CICA'nın bu kuruluşlara nazaran daha önce kurulmasıdır. Yani CICA'nın bu prensipleri diğer bölgesel kuruluşlara da sirayet etmiş ve kuruluş gerekçelerinde belirtilmiştir. Bu durum da CICA'nın önemine örnek oluşturmaktadır.

CICA'da ekonomik, çevre, insani, yeni sınama ve tehditler, askerî-siyasi olmak üzere beş ana boyutta Güven Arttırıcı Önlemler'in (GAÖ) uygulanması çalışmaları yapıldığı görülmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Aynı zamanda CICA, Asya ve ötesinde terör tehdidi ve terör örgütlerinin eylemlerinin neden olduğu güvenlik sorunlarına dikkat çekmekte ve terör tehdidini tüm üye ülkelerinde ortadan kaldırmayı ana hedeflerinden biri olarak belirlemektedir. CICA terörle mücadele kapsamına yasadışı uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığına karşı mücadeleyi de eklemektedir. Bu kapsamda, Terörizmin Ortadan Kaldırılması ve Medeniyetler Arası Diyalogun Teşvik Edilmesine İlişkin CICA Bildirgesi, 2002 yılında Almatı'da düzenlenen ilk CICA Zirvesi'nde geliştirilmiştir (Dalcin vd, 2018). Dahası, klasik güvenlik anlayışının ötesine geçerek, veri koruma güçlendirmesinin tüm CICA üye devletleri için bir ulusal güvenlik, kamu yararı ve kişisel haklar meselesi olduğuna inandıklarından bilgi iletişim teknolojilerinin güvenliğinin sağlanması ve kullanımı alanında da CICA çerçevesi içinde iş birliği yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar (UN Office on Drugs and Crime, 2022). Ayrıca bildirme aracılığıyla, dönemin üye ülke devlet başkanları, terörizmin dünya çapında yükselişinden duydukları endişeyi ve terörle mücadelede iş birliği taahhütlerini dile getirmişlerdir. Bununla birlikte bölgesel ve uluslararası politikaları da detaylandırmışlardır (CICA, 2022).

2.2. CICA'nın Yapısı

CICA'nın yapısı; yönetim, çalışma ve danışma organları olmak üzere üç gurup altında sınıflandırılmaktadır (CICA, 2022). Yönetim organları kendi içinde Zirve, Bakanlar Toplantısı ve Kıdemli Yetkililer Komitesi olarak ayrılmaktadır. Zirve, CICA Üye Devletlerinin Devlet veya Hükümet Başkanlarının katılımlarıyla gerçekleşmektedir. Bu görüşmelerde öncelikler belirlenir, kararlar alınır ve en yüksek siyasi düzeyde yönlendirme sağlanır. Bakanlar Toplantısı, CICA devletlerinin Dışişleri Bakanlarının katılımlarıyla gerçekleşme olup CICA'nın merkezi karar alma ve yönetim organıdır. Kıdemli Yetkililer Komitesi ise önceki CICA kararlarını takip etmek, mevcut CICA meseleleri hakkında istişarelerde bulunmak, Özel Çalışma Gruplarının çalışmalarını denetlemek ve diğer toplantıların çalışmalarını koordine etmek için yılda en az bir kez gerektiğinde toplanmaktadır. CICA'nın Çalışma Organları da

yine kendi içinde Özel Çalışma Grubu, Uzmanlar Toplantısı ve İhtisas Toplantısı olarak ayrılmaktadır. Özel Çalışma Grubu, belirli konuları inceleyip kendisine verilen görevleri yerine getirmekte ve çalışmalarının sonuçlarını Kıdemli Yetkililer Komitesine sunmaktadır. Uzmanlar Toplantıları, belirli bir koordinatör Üye Devlet tarafından, uygulanması için taslak belgeler ve planlar oluşturmak ve Özel Çalışma Grubu'na rapor vermek için toplanır. İhtisas Toplantısı'nda ise üye devletler, teknik nitelikteki konuları tartışmak için diğer bakanların veya yetkili ulusal kurum ve kuruluşların toplantılarını düzenlemeyi kabul edebilir. Akademik ve profesyonel girdiler ve raporların yanı sıra CICA'nın üretmeye karar verebileceği yayınlara yardım ve katkılar için de gerekli fırsatlar sağlanır (Sahipkiran, 2021).

Son olarak CICA'nın Danışma Organları, CICA Ticaret Konseyi ve CICA Gençlik Konseyi olarak ikiye ayrılmaktadır. CICA Ticaret Konseyi, CICA üye devletlerinin ticari kuruluşlarının temsilcilerini ve kamu yetkililerini birleştirir. Küçük ve Orta Ölçekli Girişimcilik (KOBİ) alanında ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi ve genişletilmesinden, özel sektör ve devlet kurumlarının temsilcileri arasında doğrudan bağlar kurulmasından ve diyalogun başlatılmasından ve ekonomik alanda çok yönlü iş birliğine katılmadan sorumlu olup karşılıklı yarar sağlayan bir bölgesel ekonomik iş birliğini başlatmayı amaçlamaktadır. CICA Gençlik Konseyi, üye gençlik örgütlerinin, derneklerinin ve CICA üye devletlerinin hareketlerinin faaliyetlerini koordine etmekten sorumludur. Ana hedefleri arasında, ulusal gençlik örgütleri arasında etkili bölgesel iş birliğini teşvik etmek, Üye Devletlerin gençlerini gençlik politikasının uygulanmasına katılmaya destek olmak ve CICA üye devletlerinin gençlik projelerini uygulamak için sivil kültür ve cinsiyet eşitliğini geliştirmek bulunmaktadır.

3. CICA'DA TÜRKİYE'NİN ROLÜ VE TECRÜBELERİ

CICA, 2002 yılında Almatı Yasası'nın imzalanmasından bu yana kurumsallaşmış bir bölgesel forum hâline gelmiştir. CICA'nın 21. yy.'da çok kimlikli ve kapsayıcı homojen yapısıyla bölge açısından önemli olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Zira günümüz dünyasında özellikle terörizm ve aşırıçılık sorunu ilk başta ve en çok Asya'yı ilgilendirmektedir. Asya kıtasının giderek dünyanın jeoekonomik ve jeopolitik odağına girmesi, Asya ülkelerini küresel gelişmelere karşı daha duyarlı hâle getirmiştir. Burada CICA ülkelerine önemli sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluğun alınmasında ve aktif olarak çözüm üretilmesinde CICA'nın kayda değer bir rol oynaması gerektiği muhakkaktır. Lakin CICA'nın kuruluşundan günümüze kadarki süreç göz önüne alındığı takdirde bölgede bahsi geçen sorunların çözülmesi konusunda üye ülkelerin çabası ve mücadelesi beklenen boyutta olmamıştır.

Kuruluş gayesi olarak istenilen adımlar kolektif olarak atılmamış olsa da üye devletler özelinde ciddi adımlar atılmaktadır. Örgütün kurucu 16 üyesinden biri olan Türkiye, CICA'nın çalışmalarına başından itibaren güçlü destek veren ülkelerden bir tanesidir. Türkiye, CICA içerisinde söz konusu rolü oynayabilecek tecrübe, birikim ve jeopolitik konuma sahip olmasından dolayı önemli bir pozisyondadır. Özellikle 2010-2014 yılları arasında üstlenmiş olduğu dönem başkanlığı görev süresi boyunca bunu açıkça ortaya koymuştur. Bu süre zarfında CICA'ya siyasi ve askeri gündem kazandırılması, CICA coğrafyasında AGİT benzeri bir Güven Arttırıcı Önlemler (GAÖ) kültürü oluşturulması ve bu amaçla etkin bir diyalog mekanizmasının tesis edilmesi hedeflerinde önemli mesafe kat etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Bunlara ek olarak, Asya'da oluşmakta olan yeni güvenlik anlayışının CICA temelinde yapılandırılması hedeflenmiştir. Tüm boyutlarda Güven Arttırıcı Önlemlerin uygulanmasına ivme kazandırılmış; dört temel askeri-siyasi GAÖ'nün uygulanmasının kararlaştırılması bu alanda bir ilk teşkil etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Bunların uygulanmasında Türkiye'nin uzun yıllardır mücadele verdiği etnik bölücü unsurlar, aşırıçılık,

dini istismar eden terör grupları ve terörizmin farklı biçimleriyle verdiği mücadelenin büyük payı vardır. Buradan edindiği tecrübe ve birikimiyle Türkiye'nin dışında da kolektif güvenliğin sağlanması açısından dünyanın her bölgesinde önemli adımlar atmakta ve inisiyatifler almıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Türkiye'nin dönem başkanlığı sürecindeki aktif politikaları CICA'yı daha kurumsal ve ağırlıklı bir konuma getirmiştir. Nitekim Türkiye, ikili ve çok taraflı yaptığı antlaşmalarla terörizmin ve aşırıçılığın ulusal sorunu aşan ve uluslararası iş birliği gerektiren bir mesele olduğu düşüncesiyle hareket ederek bu anlamda kolektif güvenliğe öncülük etmektedir. Zira Asya coğrafyasının temel derslerinden biri, uluslararası düzeyde somut iş birliği tesis edilmeden, terörle mücadelede başarılı olunamayacağı gerçeğidir. Bu bilinçle Türkiye'nin, bu konudaki inisiyatifleri diğer üye ülkelerin güvenliğini ve sorumluluk rollerini de artırmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'nin tecrübelerine bakacak olursak; terörizmle mücadelede Türkiye özellikle Asya'nın güvenliği hususunda önemli adımlar atmaktadır. Türkiye'nin ve Orta Doğu'nun güvenliğini tehdit eden bölücü terör örgütü PKK ve uzantılarıyla yaklaşık 40 senelik mücadelenin yanı sıra bünyesinde yabancı savaşçıları barındıran ve bu bakımdan küresel tehdit oluşturan DEAŞ ile sahada mücadele veren ender ülkelerden birisidir. Bunun yanında hâlihazırda 2000'den fazla DEAŞ militanı Türkiye tarafından adli yollarla etkisiz hâle getirilmiştir. Yani hem askerî hem de hukuki mücadele sayesinde DEAŞ önemli darbeler almıştır. Bu bakımdan Türkiye, terörizm ve aşırıçılıkla mücadelede gerek Asya'nın gerekse de dünyanın en önemli ülkelerinden biridir. Yine de özellikle DAEŞ kaynaklı yabancı savaşçılar, Asya güvenliğini tehdit etmeye devam etmektedir. Bu konuda Türkiye'nin üye ülkelerle geliştireceği somut iş birliği girişimleriyle terörizmle mücadelede başarılı sonuçlar alınabilecektir.

Bir başka örnek ise Güney Kafkasya'nın huzur ve istikrarının tesis edilmesi için Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilen topraklarının kurtarılması için başlatılan süreçte verdiği hukuki destektir. Azerbaycan, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ana ulaşım koridorlarının üzerinde yer alan önemli transit ülke konumundadır. Azerbaycan, stratejik olarak Asya ve Avrupa arasında yer alan Güney Kafkasya'da köprü vazifesi gören bir ülkedir. Çin ve diğer Asya ülkelerini Orta Doğu ve Avrupa'ya bağlayan stratejik bir ortak ve merkez rolünü oynayabilecek bir konuma sahiptir. Yukarı Karabağ sorununun 2020 yılı itibariyle Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliği çerçevesinde büyük bir bölümünün çözüme kavuşturulması, Türkiye'nin Azerbaycan ile olan ikili ve çok taraflı antlaşmaları ve iş birliği doğrultusunda gerçekleşmiştir. Nitekim 2019 yılında düzenlenen "Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı 5. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi"nde gündeme gelen Yukarı Karabağ sorununun, Güven Arttırıcı Önlemler sonucunda Türkiye'nin desteği ve tecrübeleriyle çözüme kavuşturulmasıyla Asya kıtasının 30 yılı aşkın süredir devam eden bir sorununun da nihayete ermesi sağlanmıştır. Kuşkusuz Yukarı Karabağ sorununun tam manasıyla çözülmesiyle birlikte Azerbaycan, tüm alanlarda kapsamlı ve hızlı kalkınma sağlayarak gerek Güney Kafkasya, gerekse de Asya kıtası için yeni olanaklar sunacaktır. Yukarı Karabağ sorununun tam anlamıyla çözülmesi ve İkinci Karabağ Savaşı sonrası verilen taahhütlerin yerine getirilmesiyle birlikte ülkeler arasındaki iş birlikleri çeşitli yönlerde başarılı ve istikrarlı bir şekilde geliştirilecektir.

Bölge ülkelerinin ticari konulardaki bir diğer alternatif güzergâhı ise deniz ticaretidir. Asya'nın genelinde olduğu gibi terörizm riski burada da mevcuttur. Hem başarısız devletlerin varlığı hem de deniz korsanlığı uluslararası ticaret açısından hâlen ciddi bir tehdit durumundadır. Deniz Korsanlığı konusunda Türkiye, CICA'nın politikaları doğrultusunda hareket etmektedir. Nitekim Somali'deki korsanlık faaliyetleri sadece Aden Körfezi'ni değil Asya, Avrupa ve Afrika'nın güvenliğini ve kalkınmasını da olumsuz yönde etkilemektedir. Söz konusu olumsuzlukların giderilmesi adına Türkiye, deniz korsanları ile mücadelede 13 firkateyniyle

aktif rol oynamıştır. Türkiye'nin bu rolü de yine Asya'nın güvenlik ve iş birliği ortamına katkı sunması açısından önemlidir.

CICA üyesi olan Tacikistan ve Kırgızistan arasında Nisan 2021'de yaşanan sınır çatışmasında da Türkiye aktif rol oynamıştır. Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, ivedilikle taraflar ile görüşme gerçekleştirerek arabuluculuk için devreye girmişlerdir (AA, 01.05.2021). Bu ziyaretler kapsamında ülkeler arasında savunma, güvenlik ile savunma sanayi konularında iş birliğini derinleştirme çağrısında bulunarak, sınır güvenliği ve terörle mücadele konularında da tecrübe paylaşımına hazır olduklarını ifade edilmiştir (MSB, 2021, AA. 2021). Tacik-Kırgız sınır sorununu, her iki ülkenin de çıkarına olabilecek şekilde çözüme kavuşturulmasıyla birlikte hem ikili ilişkiler hem bölgesel güvenlik hem de iktisadi iş birliği konularında etkisini gösterecektir. CICA aracılığıyla bunun sağlanması ise hem CICA'nın bölgesel ağırlığını artırırken hem de bölge dışından çıkar elde etmek isteyen üçüncü aktörlerin soruna müdahil olmasının önüne geçecektir (Askeroğlu, 2022).

Birleşmiş Milletler (BM) Örgütü'nün dünya üzerinde tanımladığı çatışma alanlarının çoğuna komşu olan Türkiye, barışı korumaya yönelik girişimlere de önemli katkılar sağlamaktadır. Uluslararası barış ve istikrarın korunmasında Türkiye'nin, Barışı Destekleme ve Koruma Operasyonlarında yer alması, hem bölgesinde hem de dünyada barış ve istikrarın tesis edilmesine ve güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). “Yurtta barış, cihanda barış” prensibini dış politikasının en temel unsurları arasına yerleştiren Türkiye, Barışı Destekleme ve Koruma Operasyonlarında 1950'li yıllardan beri aktif olarak yer almaktadır. Akabinde, Türkiye değişen şartlar dâhilinde dünyanın çeşitli yerlerine konuşlandırılmış BM barış operasyonlarına polis, askerî personel, askerî uzman ve karargâh subayı kategorilerindeki personeliyle katkıda bulunmuştur. Türkiye sadece askerî değil; sivil nitelikli barışı koruma faaliyetlerine de katılmaktadır. Buradan edindiği tecrübeler dâhilinde Asya coğrafyasında yaşanacak sorunlara müdahil olma konusunda öncü olacaktır. Türkiye, Asya'da çok sayıda arabuluculuk misyonuna da şahitlik etmiştir. Bu tarihî tecrübesini, yıllardır çözüme kavuşturulamayan Keşmir Sorunu'nun da diyalogla, ilgili Birleşmiş Milletler kararları temelinde ve Keşmir halkının da beklentileri doğrultusunda kullanması önemli bir adım olacaktır.

Asya coğrafyasının bir diğer önemli ülkesi olan Afganistan'ın mevcut güvenlik sorunları da bölgesel güvenlik ve iş birliği önündeki en büyük engellerdendir. Afganistan'ın içerisinde bulunduğu mevcut durumun iyileştirilmesi adına iş birliğini ve Afganistan'ın güvenliğini amaçlayan inisiyatifler bulunmaktadır. Özellikle 11 Eylül sonrası terörle ve yeni güvenlik sorunlarıyla mücadelede bu tür örgütlenmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ortamda Türkiye öncülüğünde 2011 yılından itibaren düzenlenen “Asya'nın Kalbinde Dostluk ve İşbirliği İçin İstanbul Zirvesi” (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2010), bölgesel bir girişim olarak başlatılan bu süreç ile birlikte Diyalog ve Güven Artırıcı Önlemler yoluyla Afganistan merkezli bölgesel güvenliği, ekonomik ve siyasi iş birliğini teşvik etmeyi, barış için yeni bir Afganistan stratejisi ortaya komayı amaçlamaktadır.² Buna göre güvenli, istikrarlı ve müreffeh bir Afganistan, bölgesel barış ve istikrarın hayati unsuru olarak kabul edilmiştir. Ancak müreffeh bir Afganistan'ın, dostluk ve iş birliğini yansıtan bölgesel bir çerçevede sağlanabileceği sonucuna varılmıştır. Türkiye, Afganistan'daki barış ve uzlaşma sürecinin, Afgan liderliğinde, Afgan aidiyetinde kapsayıcı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu noktada tüm üye devletlerin,

² Bu Sürece Katılımcı (Üye) Ülkeler: Afganistan, Azerbaycan, Çin, Hindistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Rusya, Suudi Arabistan, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Özbekistan'dır.

Afganistan'daki yerel ve uluslararası teröristler için finansal temel sağlayan yasa dışı uyuşturucu üretimi, terörizm ve aşırıcılıkla ortak mücadele içinde olması gerekmektedir. Zira bu durum bölgesel bir sorundan daha da öte küresel bir sorunun tetikleyicisi durumundadır.

CICA, 'güvenlik' yerine güven artırıcı önlemlere vurgu yapmasıyla, ülkeler arasındaki farklılıkların sorun oluşturmasını engelleyici bir nitelik taşımaktadır. Güvenliğin yalnızca askeri ve siyasi alanda değil; ekonomik, çevre ve insan merkezli sosyal boyutlarıyla ele alınan önlemler çerçevesinde sağlanabileceğini öngörmektedir. Nitekim iklim değişikliğinin küresel etkilerini dünyaca hissettiğimiz bu günlerde uluslararası örgütlerin öncülüğünde devletlerin gerekli önlemleri alması gerekmektedir. Bu konuda Türkiye; iklim değişikliğinin çok ciddi çevresel ve sosyoekonomik sonuçlara yol açabilecek, hatta ülkelerin güvenliğini tehdit edebilecek boyutta olduğu bilinciyle, iklim değişikliğine neden olan sera gazı emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında uluslararası iş birliğinin önemi konusunda çalışmalar yapmaktadır. Yine Türkiye'nin çevre politikaları, Asya kıtasının yaşayacağı muhtemel felaketlere önlem almak ve karşı koymak adına önemlidir. Özellikle üye ülkeler arasında doğal kaynaklar üzerindeki hak eşitliği, ekolojik anlamda ortaya çıkan acil durumlarda iş birliği yapılması konusunda mutabakat gerekmektedir. Dolayısıyla güvenlik artık sadece ulus devletlerin tek tarafı olarak kendini ilgilendiren bir olgu olmaktan çıkmış, ortak hareket edilmesi gereken bir alan yaratmıştır. Zira göç, terörizm, kaçakçılık, aşırıcılık birden fazla devleti tehdit eden unsurlardır. Buradan hareketle üye ülkelerin ortak güvenlik kapsamında hareket etmeleri gerekmektedir. Ortak güvenlik; CICA içerisinde bulunan tüm ülkelerin kazanç elde etmesini amaçlayan, sıfır toplamı olmayan bir anlayışa sahip olmalıdır. Bu anlayış çerçevesinde Türkiye, başta Irak ve Suriye'de olmak üzere birçok alanda edinmiş olduğu tecrübeleri ile hem ülke özelinde hem de CICA içerisinde askeri danışmanlık ve güvenlik altyapısının yanı sıra kurumların organizasyon şemalarında ve işleyişinde önemli katkılar sunabilir.

Güvenlik ve iş birliği günümüzde sadece askeri ve politik sahalarda vuku bulmamakta; ekonomik güvenlik de ülkelerin ulusal çıkarları ve bölgesel istikrar için büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda üye ülkeler arasında ekonomik güvenliğin sağlanması amacıyla gümrüklerde sorunsuz ve hızlı geçiş, kara, hava ve deniz yollarında ise problemsiz ulaşım amacıyla ortak güvenlik unsurları hayata geçirilebilir. Türkiye, diğer ülkelerin güvenlik kuvvetleri ile birlikte vermiş olduğu hizmetler doğrultusunda bu tip bir ticari güvenlik yapısının organizasyonu, kurumlar arası iletişimi ve danışmanlığı hususunda yapıcı politikalarını aktarabilecek bir tecrübeye sahiptir.

Küresel yeni mevzilenmelerin ve yeni dengelerin olduğu bir dönemde, Avrasya'nın bağlantı noktasında yer alan Türkiye, Asya'nın barış ve refah içinde evrimi için gerekli bilgi ve tecrübeye sahiptir. Aynı şekilde Orta Doğu'da sağlanacak güvenlik Asya'nın kalkınması için elzemdir. Zira Asya-Avrupa ve Afrika arasındaki ticaretin ve karşılıklı ilişkilerin gelişmesi için bu bölgede istikrar gereklidir. Türkiye bu doğrultuda bölgenin kalkınma hamlelerine verdiği destekle bu politikanın devamı için çalışmaktadır. Nitekim Modern İpek Yolunun yeniden inşası anlamına gelen Kuşak ve Yol Girişimine verdiği destek de bu politikasının bir göstergesidir. Bu bağlamda Kafkasya ve Türkistan'ı aşarak Çin'e kadar ulaşan Hazar geçişi Doğu-Batı Orta Koridor girişimi bu yaklaşımın en somut örneğini oluşturmaktadır.

4. CICA'NIN BÖLGESEL ETKİNLİĞİ

Uluslararası ilişkilerde bölgesel örgütlerin rolü ikinci dünya savaşı sonrasında giderek artmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında örgütler siyaseten belirleyici aktörler olarak ön plana çıkmışlardır. Bölgesel örgütler kuruluş amaçları gereği sosyal, siyasal, ekonomik ve güvenlik

gibi birçok işlevler üzerine kurulabilirler. Bunlardan güvenlik temelli kurulan örgütlerin temel amaçları barış ve istikrarın oluşturulması ve üye ülkeler arasındaki iş birliğini artırmaktır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve bağımsız devletlerin sayısının artmasıyla birlikte Asya bölgesinde terör, çevre sorunları, enerji güvenliği, siyasi güvenlik gibi konular ve bu konulardaki tehditler daha çok iç içe geçmiş ve sınırları aşan yönleri ön plana çıkmıştır. CICA'nın da güvenlik temelli yaklaşımı göz önüne alındığında ilk amacının bölgede barış ve istikrarın korunmasına katkı sunması beklenmektedir. Ancak CICA'nın bu rolünden çok uzak hareket ettiği görülmektedir.

CICA'nın Asya'da etkin bir siyasi/güvenlik aktöre dönüşmemesinin temel nedeni tüm devletlerin ortak somut adımlar atmamasıdır. Asya'nın ekonomik, siyasi, güvenlik ve toplumsal sorunlarını şekillendiren unsurlara karşı çözüm üretememek bir yana gündemine almamıştır. Örneğin; Afganistan'da Taliban'ın yönetimi tekrar ele geçirmesi, Hindistan ile Pakistan arasındaki Keşmir Sorunu'nun çözüme kavuşturulamaması, Çin'in yükselişi ile birlikte Tayvan meselesini daha da önemli hâle gelmesi, Çin-Hindistan Sınır Sorunları, Rusya-Ukrayna savaşı gibi birçok sorunun örgütün gündemine girememiş olması CICA'nın etkinliğini sorgulatmaktadır.

Burada önemli bir başka konu ise CICA'nın yapısı ve örgütlenmesi üzerinedir. CICA bölgedeki diğer örgütler gibi belli bir gurup ülkenin güdümünde o ülkelerin isteklerini ya da politik hedeflerini uygulayacak bir yapıda değildir. Aksine kuruluş amaçlarından belirttiği üzere üye ülkeler arasında güvenin oluşmasına, iş birliğinin artmasına katkı sağlamaktır. Bu yapıyla da aslında bölgedeki diğer örgütlere göre daha avantajlı konumdadır (Oğuzlu, 2012:129). Lakin ne konumunu ne de bu yapısını arzu ettiği şekilde sahaya yansıtamamaktadır. Örneğin hem İsrail'in hem de İran'ın birlikte üye olduğu tek uluslararası örgüttür. Bu çeşitliliği ve hassas yapısını da istenilen ölçüde kullanamamaktadır.

Asya bölgesinin son yıllarda ekonomik anlamda artan nüfuzuna baktığımızda ABD ve Avrupa ile birlikte küresel ekonominin merkezine konulduğunu görmekteyiz. Japonya, Çin ve Hindistan gibi büyük aktörlerin artan ekonomik ağırlığı bölgeyi de etkilemektedir. Bu ülkelerin bölgesel örgütlerle iş birliği de bu noktada önemlidir. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), BRICS ülkeleri, ASEAN ve CICA gibi alternatif örgütlerle yakın iş birliği bölgesel kalkınmayı da beraberinde getirecektir. CICA her ne kadar diğer örgütlere göre etkinliği kısıtlı kalsa da içinde barındırdığı gücü harekete geçirdiği takdirde büyük bir aktör konumuna gelecektir. Lakin yakın ve orta vadede bu girişimi başarması mümkün gözükmemektedir. Öncelikle KOVID-19 salgını, Asya genelinde oluşturduğu kriz ile hem kayıtlı hem de kayıt dışı ekonomilere önemli ölçüde zarar vermiştir. Yaygın iş kayıplarına veya ücret kesintilerine neden olan salgın, Asya ülkelerinin ekonomik büyüme oranlarını da önemli ölçüde düşürmüştü hatta bazı ülkeleri resesyona kadar itmiştir (Development Pathways, 2022). CICA ise bu süreçte uluslararası iş birliğini güçlendirme konusunda 26 Şubat 2021'de yeni bir Güven Artırıcı Önlem olan "Epidemiyolojik Güvenlik, Halk Sağlığı ve İlaçlar" formu başlatmıştır. Lakin bu form öncelikle ülkelerin yaşadığı ekonomik ve toplumsal sorunlar nedeniyle kolektif bir iş birliğine dönüşemeyerek istenilen etkiye ve sonuca ulaşamamıştır.

Benzer durum terörizmle mücadelede de görülmektedir. Üye ülkelerin önemli kısmı aşırıçılık, ayrılıkçılık ve radikalleşme konusunda sorunlarla karşı karşıyadır. Gerek birlik gerekse de üye ülkeler söz konusu tehditlere karşı ortak mücadele girişiminde bulunmamaktadır. Dahası, devletlerin bireysel olarak da konferans içerisinde bu durum dile getirmediği görülmektedir. Lakin 12-13 Ekim 2022 tarihinde Kazakistan'ın ev sahipliğinde başkent Astana'da düzenlenen Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı'nın 6. Zirvesi'nde kabul edilen

Birleşmiş Milletler Küresel Terörizmle Mücadele Stratejisi ile konferans yeni bir konsept kazanmıştır. Kabul edilen strateji uygulanabildiği takdirde CICA için bu bir dönüm noktası olacaktır. Stratejinin hayata geçirilmesiyle birlikte konferans bünyesinde ortak tutum geliştirilerek terörizmle mücadele anlayışı oluşturulabilir. Aynı zamanda CICA'nın çıkarlarının olduğu bölgelerde terörizmle mücadele ile atılacak adımlar ve alınacak önlemler hem konferansın geleceğini sağlamlaştırırken hem de bölgenin jeostratejik önemini daha da arttırmış olacaktır.

CICA'nın Afganistan'ın Taliban yönetimine geçmesi konusunda da etkisizliği bir diğer tartışma konusudur. Afganistan'daki barış ve istikrarın sağlanması CICA bölgesinde güvenliğin oluşturulmasında ana faktörlerden birisidir. Lakin CICA üyelerinin Afganistan'da Taliban hâkimiyetine karşı homojen bir tutum sergilememesi ve üye ülkelerin farklı yaklaşımları sorunun çözümünde ortak bir adım atılmasının önüne geçmektedir. Nitekim Çin ve Hindistan'ın Afganistan sorununa bölgesel değil bireysel yaklaşımları öncelikle CICA'nın merkezî ağırlığının üye ülkeleri üzerinde yaptırım gücünün olmadığına göstergesidir (Anadolu Ajansı, 2022). İkinci olarak da uluslararası örgütlerin kuruluş amacının ortak çıkar amaçlı olması esasına da aykırılıktır. Buradan da CICA'nın örgüt mü, form mu olduğu eleştirilerine de kapı aralanmaktadır. Afganistan sorununa karşı üye ülkelerin ortak somut bir adım atmaması bölge güvenliğini -askerî, ekonomik ve siyasi- tüm boyutlarıyla etkilemektedir. Zira Afganistan'ın egemenliğinin, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün sağlanmasına yönelik ortak bir tutum sergilenmesi bölgesel güvenlik ve istikrarın da en temel faktörlerindedir. Ayrıca Afganistan'ın barışçıl, istikrarlı ve müreffeh bir ülke olması, Asya dinamiklerini iyileştirecek ve artan bağlantı, ticaret ve kalkınma için yeni umutlar açacaktır. CICA'nın bu rolü üstlenmesi bölgesel etkinliğini arttıracaktır.

CICA'nın tam teşekküllü bir uluslararası örgüte dönüştürülememesi de bölgesel etkinliğini sınırlayan etmenlerdendir. Bölgedeki diğer örgütlerin CICA'ya oranla daha kurumsallaşmış yapısı sorunların çözümünde daha etkin rol oynamasını sağlamaktadır. Bölgesel bir siyasi diyalog platformu olarak CICA'nın olgunluğu ve etkinliğini artırmak için dönüşümünün sağlanması gerekmektedir. Nitekim bu durum Astana'da düzenlenen 6. Zirve'de gündeme getirilmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Cömert Tokayev'in önerisi üzerine, CICA'nın aşamalı olarak tam teşekküllü bölgesel bir uluslararası örgüte dönüştürülmesidir. Kazakistan'ın kurucu ülke olarak konferansı dönüştürme isteği stratejik bir adımdır. Zira Kazakistan bölgesel anlamda güçlü ve kurumsal bir uluslararası örgütün ana aktörü olması küresel açıdan da yükselmesi ve iş birliği mekanizmalarının artmasına neden olacaktır. Dahası Kazakistan'ın konferansın bu eksikliğini görerek dönüştürülmesini talep etmesi birçok kriz alanının içerisinde barındıran Asya coğrafyasının geleceği adına önem içermektedir. Öyle ki, bu dönüşüm bölgesel güvenlik ve iş birliği alanlarını artırarak konferansın uluslararası otoritesini arttıracak bir hamle olacaktır (ANKASAM, 2022).

Batı'daki benzer kuruluşların faaliyetleri ve mevcut formları ile kıyaslanan CICA'nın bir başka olumsuz yanı ise heterojenlik seviyesidir. CICA'nın homojen görünümlü heterojen bir yapıda olması ve üye ülkeler arasında birbirleri ile doğrudan sorunlu olan ülkelerin bulunması konferansın işlevselliği konusunda da eleştirileri beraberinde getirmektedir. Asya ülkeleri arasındaki coğrafi, tarihî, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel bağlar Avrupa'ya nazaran daha uzaktır. Örneğin hem İsrail'in hem de İran'ın üye olduğu, Çin ve Hindistan'ın iki büyük üye olması ya da Rusya'nın üye olduğu Ukrayna'nın gözlemci statüde olduğu bir yapının bölgesel sorunları çözümünde kolektif bir katkı sunamayacağı, işlevselliğini ve etkinliği azalttığı da getirilen eleştiriler arasındadır.

Asya'nın çok geniş bir coğrafyayı kapsıyor olması beraberinde birçok sorunu da içerisinde barındırmaktadır. Hâli hazırda CICA'nın çok farklı siyasal yapı, yönetim biçimi ve rejim tipine sahip oldukça farklı yapıda ülkeleri içinde barındırması da bir sorun teşkil etmekle birlikte bölgenin sınırlarını aşan bir birleşmeye katkı sağlamasına da engel oluşturmaktadır. Devletlerin de aralarında beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlar ile dinsel, siyasal, ekonomik, tarihsel ve kültürel nedenler gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak bazı dönemlerde sorun/çatışmalar yaşanmaktadır. Hatta bu sorunlar devletler özelinden çıkıp uluslararası müdahalelere kadar giderek sıcak çatışmalara dönüşmektedir. CICA'nın etki sahası günümüzde sıcak çatışma potansiyeline sahip bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim dünyadaki mevcut çatışma alanlarının büyük bir çoğunluğu Orta Doğu ile Asya coğrafyası içerisinde barınmaktadır. Özellikle de son dönemde artan Tayvan Meselesi, Güney Çin Denizi Sorunu Afganistan Sorunu, Sri Lanka Sorunu, Kuzey-Güney Kore, Azerbaycan-Ermenistan, Filistin-İsrail, Hindistan-Pakistan gibi başlıca ülkelerin problemleri bölgede öne çıkan ve sınır aşan sorunlara örnek teşkil etmektedir. Bu sorunların çözümünde CICA'nın sorumluluk alması şu anki mevcut formu ile mümkün gözükmemektedir. Dahası üye ülkelerin bu sorunlara taraf olması sorunların çözümsüzlüğünde en büyük etkidir.

5. SONUÇ YERİNE: CICA'YA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE CICA'NIN GELECEĞİ SORUNSALI

CICA'nın geleceğine ilişkin tartışmalar kurulduğu günden itibaren devam etmektedir. Asya'da güvenlik ve iş birliği için yapılar kurma fikrini eleştiren bazı politikacılar ve analistler, CICA'nın mevcut formuyla varlığını daha ne kadar sürdürebileceğinin önemli bir soru işareti olduğunu ve bu nedenle dönüştürülmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Repository, 2022). Nitekim gelecek sorunsalının en çok tartışılan konularından birisi de CICA'nın bölgesel olarak öneminin ne olduğu ve varlığını devam ettirebilmesi için KGAÖ ve ŞİÖ gibi iki önemli örgütün gölgesinde pasif bir şekilde kalması olarak gösterilmektedir. Hatta KGAÖ ve ŞİÖ'nün genişleme stratejileri sonucu CICA'nın öneminin giderek azaldığını, gereksiz bir örgüt olmaya başladığını savunulmaktadır. Zira örgütün ekonomik, politik ve askerî açıdan yaptırım gücünün olmayışı da diğer örgütlerin gölgesinde bırakılmaktadır.

CICA'nın ne bölgesel güvenlik konusunda ne de iş birliği alanında üyelerine verilebileceği somut bir desteğin olmaması da KGAÖ ve ŞİÖ'nün politik, ekonomik ve askerî açıdan gerisinde kalmasına neden olmaktadır. Bu durum hem üyeleri nezdinde hem de küresel ölçekte örgütün itibarını azaltmaktadır. Bu durumun tersine döndürülmesi için ise tek yol kolektif bir şekilde örgütün ortak hareket etmesi ve bölgesel olarak ağırlığını hissettirecek kriz yönetimi veya çatışmaların çözümü konusunda somut adımlar atmasıdır. Lakin geçen süre göz önüne alındığında CICA, üye devletleriyle ikili ilişkilerini güçlendirmek için yer yer girişimlerde bulunma niyeti göstermekte ama somut olarak hiçbir zaman müdahil olma veya bölgesel sorunları çözme gayretinde bulunmamaktadır.

Üye ülkeler arasında Türkiye ve Kazakistan, CICA'nın dönüşüm yaşaması gerektiği bilinciyle hareket eden iki ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin dönem başkanlığı sürecinde üstlendiği yeni stratejik konsept ile birlikte ortaya koyduğu tüm boyutlarda Güven Arttırıcı Önlemler (GAÖ)'in uygulanmasına ivme kazandırmış; dört temel askerî-siyasi GAÖ'nün uygulanmasının kararlaştırılması bu alanda bir ilki teşkil etmiştir. Keza kurumsallaşma çabası içerisinde de yeni kurum ve organlar kurularak CICA'nın uluslararası alandaki görünürlüğüne yeni bir boyut kazandırılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Kazakistan ise Asya'da devam eden güvenlik sorunlarının çözümüne yönelik sistemik ve kapsamlı yaklaşımlara ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Nitekim bu konuda vizyonunu Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı;

formun verimliliğini ve işlevselliğini artırmak için tüm üyelerin ortak hareket etmesi gerekliliğine vurgu yaparak CICA'nın adım adım, kademeli olarak tam teşekküllü bir bölge teşkilatına dönüşmesi gerektiğini bu kurumsal oluşum için de gerekli tüm koşulların sağlandığını, yasal çerçevenin geliştirildiğini ve kalıcı yapıların işler hale geldiğini ifade etmiştir (Nur Kz, 2022).

Her şeyin çok hızlı değiştiği günümüz konjonktüründe uluslararası örgütlerin en büyük sorunu da bu değişim ve dönüşüme ayak uyduramamasıdır. CICA'da bu örgütler içerisinde yerini almaktadır. Eğer CICA gelecekte varlığını devam ettirebilmek ve etkinliğini artırabilmek istiyorsa planlı ve sistemli bir şekilde kendisini dönüştürmesi gerekecektir. Bu dönüşümün ne türde olacağı ve neleri kapsayacağı ise buradaki temel sorudur. Öncelikle CICA'nın heterojen yapısının farklılık değil, zenginlik olduğu üzerine uzlaşımın sağlanması gerekmektedir. Mevcut durumuyla Asya kıtasının %90'ından fazlasını kapsayan, 4 milyarı aşkın insanın yaşadığı bir coğrafyada var olan oluşum her ne kadar tehditleri barındırsa da iş birliği hususunda önemli bir alanı temsil etmektedir. Bir diğer husus ise örgütün yetkileri konusudur. CICA'nın üyeleri üzerinde bir yaptırım ya da caydırıcılık gücünün olmaması etkinliği açısından da zafiyet doğurmaktadır. Bu alanda oluşturulacak yeni dönüşüm ile örgütün etkisi ve işlevselliği artırılabilir. Daha radikal bir adım olarak ise bir diğer stratejisi bir önceki öneriyle bağlantılı olarak tıpkı AGİT'de olduğu gibi üye ülkelerde yapılan seçimlerde gözlemci rolüyle yürüttüğü stratejiyi buraya da kanalize etmektir. Nitekim bu süreçle hem etkinlik hem de kontrol mekanizmasına hâkim olacaktır. Bu sayede de bölgesel örgüt rolünün dışına çıkarak dünya genelinde faaliyette bulunabilecek küresel bir örgüt olma yolunda ilerleyebilecektir.

CICA, diğer bölgesel örgütlere nazaran Asya coğrafyasında sorun ve tehdidi içerisinde barındıran çok büyük bir alana hitap etmektedir. Örgütün etkinlik ve işlevselliğini artırmak adına yapması gereken deneyimler neticesinde en iyi yaklaşım, ilk olarak uzun yıllardır devam eden, birçok boyutu olan sorunlardan uzak durmak olacaktır. Yani küçükten başlayarak kademeli artan daha spesifik alanlar üzerine yoğunlaşarak, kendisine tematik görevler belirleyerek ilerlemek başarı şansını yükseltecektir. Yukarıda sunulan önerilerin uygulanması, örgütün dönüştürülmesi gelecek perspektifinde etkili olacaktır. Aksi takdirde mevcut yapı ile ilerlemesi örgütün geleceği hakkında her daim tartışmaları canlı tutacaktır.

CICA'nın bir başka sorunu ise resmi belgelerinde ve toplantılarında ortaya konulan insan haklarına saygı konusunun iyi niyetli beyandan öteye geçmemesi ve üye ülkelerin bu konuda sicillerini pek parlak olmadığı gerçeğidir. İnsan haklarına yönelik evrensel tanımlamaları kabul ediyormuş gibi görünseler de birbirinden çok farklı yapıda olan üye her ülkenin bu konuyu algılayışı ve kullanım biçimi oldukça farklıdır. Bunlar göz önüne alındığı takdirde CICA üyesi olan ülkelerin güvenliğinin sadece genel anlamlarına odaklanmasından ziyade aynı zamanda insan hakları güvenliğine de ortak bir bakış açısı kazandırılması örgütün geleceği için uzun vadeli olumlu sonuçlar doğuracaktır (Hatipoğlu, 2012:370-371).

Kısacası örgütün mevcut "anlayışıyla" varlığını devam ettirmesi oldukça zordur. CICA gündeminin gözden geçirilmesini ve yeni güvenlik araçlarının araştırılmasını gerektirmektedir. Çok taraflı forumlar düzenleyerek aynı zamanda diğer bölgesel aktörlerin tamamını etkileyen güvenlik meseleleri hakkında görüşlerinin de alındığı iş birliği mekanizmaları oluşturulması sağlanmalıdır. Ülkeler arasında güven ve itimat arttıkça bölge devletlerinin şeffaflık çabalarına katılma isteğinin artmaktadır. Bu anlayışla, tek taraflı olduğu kadar çok taraflı çabalara da ihtiyaç vardır. CICA, bölgesel şeffaflığın geliştirilmesi ve teşvik edilmesinde öncü bir rol oynamayı amaçlamalıdır. Örneğin Afganistan sorunu gibi bölgesel ve uluslararası güvenliği etkileyen hususlarda CICA, diğer bölgesel örgütlerle ya da kendisinin öncülüğünde ortak

yaklaşım ve stratejiler geliştirerek çözüm odaklı somut adımlar atmalıdır. Bu adımların atılması örgütün bölgesel etkinliğini artırırken, üye devletlerin devletlerarasındaki iş birliğini niteliksel olarak yeni bir düzeye yükseltecektir.

CICA öncülüğünde Asya'daki narko-terörist dinamikler, kaynakları, etkileri ve bunlarla mücadele için olası stratejiler hakkında daha derin tartışmalar ve somut adımlar ortaya konmalıdır. Bu nedenle, Asya'da barışı, güvenliği, istikrarı ve iş birliğini geliştirmeye yönelik CICA, terör tehdidini ortadan kaldırmayı ve yasadışı uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığına karşı mücadeleyi ana hedeflerinden bazıları olarak belirlemelidir. Ayrıca CICA üyesi ülkelerin hem doğal kaynak üreten ülkeler hem de büyük petrol ve gaz ithalatçılarıdır. Bu zenginlik örgütün kendi çerçevesinde üye devletlerin enerji güvenliğini artıracak bir enerji bloğunun oluşması için ön koşulları oluşturmaktadır. Nitekim bu ülkelerden Türkiye, hem bir enerji terminali hem de transit güzergâh işlevi gören yükselen bir devlet olarak küresel enerji güvenliğinde hayati bir rol oynamaktadır. Hint Okyanusu'ndaki boğazları ve kanalları birbirine bağlamakta ve bu nedenle enerjinin güvenli dağıtımında bir temel teşkil etmektedir.

Söz konusu sorunlara rağmen CICA, bölgede istikrar ve güvenliğin sağlanması için devletlerarası ilişkilerin ve iş birliğinin güçlendirilmesi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelini bölgesel güvenlik ve kolektif hareket etme adına politika geliştirerek devam ettirmelidir.

KAYNAKÇA

- ANADOLU AJANSI, “KGAÖ-ŞİÖ zirveleri ve bölge güvenliği” <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kgao-sio-zirveleri-ve-bolge-guvenligi/2372763> 05.08.2022
- ANADOLU AJANSI, “Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, Tacik ve Kırgız mevkidaşlarıyla telefonda ayrı ayrı görüştü” <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakani-cavusoglu-tacik-ve-kirgiz-mevkidaslariyla-telefonda-ayri-ayri-gorustu/2226719> , 05.08.2022
- ANADOLU AJANSI, “Milli Savunma Bakanı Akar Tacikistan'da Cumhurbaşkanı Rahman ile görüştü” <https://www.aa.com.tr/tr/politika/milli-savunma-bakani-akar-tacikistanda-cumhurbaskani-rahman-ile-gorustu/2291528> , 05.08.2022
- ARGALI, M. (2022). “Kazakistan'ın CICA'yı Tam Teşekküllü Bir Uluslararası Örgüte Dönüştürme Önerisi”. ANKASAM, 27.10.2022, <https://www.ankasam.org/kazakistanin-cicayi-tam-tesekkullu-bir-uluslararası-orgute-donusturme-onerisi/> 01.11.2022
- ASKEROĞLU, S. (2022). “Tacik-Kırgız “Barışının” İki Ülkeye ve Bölgeye Katkıları”, ANKASAM <https://www.ankasam.org/tacik-kirgiz-barisinin-iki-ulkeye-ve-bolgeye-katkilari/> 17.11.2022
- CENTRAL ASIA AND THE CAUCASUS, <https://ca-c.org/article/4871> 17.11.2022
- CICA <https://www.s-cica.org/index.php?view=page&t=first-summit> 02.06.2022
- CICA “Journals of India”, <https://journalsofindia.com/conference-on-interaction-and-confidence-building-measures-in-asia-cica/> 09.06.2022
- CICA “Structure”, <https://www.s-cica.org/index.php?view=page&t=structure> 09.06.2022
- CICA <https://www.s-cica.org/index.php?view=page&t=about> 02.06.2022

- DALCIN B. H., CHIELE L. S., & VIEIRA T. S. (2018). “Narco-Terror In Asia: The Link Between Drug-Trafficking and Terrorism”, Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia, United Nations, 132-179
- DEDEOĞLU B. (1998). “Uluslararası Örgütlerin Farklı Sınıflandırılma Biçimleri” İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 49 (0) , 15-30.
- DEVELOPMENT PATHWAYS,
<https://www.developmentpathways.co.uk/publications/addressing-the-covid-19-economic-crisis-in-asia-through-social-protection/> 17.11.2022
- ERKİNER H. H., & ERAY, İ. (2022). “Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı” Güvenlik Stratejileri Dergisi, A New Era in Turkic World: The Organization of Turkic States, 217-250.
- HATİPOĞLU, E. (2012). “CICA ve İnsan Hakları Boyutu”, A. ASİNA (Der.), Asya’da Güvenliğin İnşası ve CICA, Tasam Yayınları, İstanbul.
- KAZINFORM, https://www.inform.kz/ru/svmda-mozhet-vystupit-kak-deystvennyy-instrument-panaziatskoy-politiki-ekspert_a3989294 17.11.2022
- LAUMULIN, M., & KOZHIROVA, S. (2021). “Cica and Asian Cooperation Organizations (SCO, ASEAN, OIC): Cooperation Potential and Prospects”, Central Asia & the Caucasus (14046091) . 2021, Vol. 22 Issue 4, p19-30. 12p.
- MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF INDONESIA
https://kemlu.go.id/portal/en/read/130/halaman_list_lainnya/conference-on-interaction-and-confidence-building-measures-in-asia-cica 02.06.2022
- NUR, K.Z., <https://www.nur.kz/politics/universe/1799778-tokavev-prinal-ucastie-v-v-sammite-svmda/> 17.11.2022
- OĞUZLU, T. (2012). “Asya’da Ortak Güvenlik Kültürünün Sınırları ve CICA”, A. ASİNA (Der.), Asya’da Güvenliğin İnşası ve CICA, Tasam Yayınları, İstanbul.
- REPOSITORY,
<https://repository.apa.kz/bitstream/handle/123456789/73/%D0%A8%D0%B5%D1%80%D1%8C%D1%8F%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9A.%D0%93.%D1%81%D1%82%D1%80.189.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 17.11.2022
- SEİDİN, N. (2012). “CICA: Sürecin Evrimi”, A. ASİNA (Der.), Asya’da Güvenliğin İnşası ve CICA, Tasam Yayınları, İstanbul.
- T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI “Asya’nın Kalbi”nde Dostluk ve İşbirliği için İstanbul Bildirisi, 26 Ocak https://www.mfa.gov.tr/_asya_nin-kalbi_nde-dostluk-ve-isbirligi-icinistanbul-bildirisi.tr.mfa , 07.09.2022
- T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, “Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarına Yaklaşımımız ve Katkılarımız”. <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-baris-operasyonlari-yaklasimimiz-ve-katkilarimiz.tr.mfa> , 06.08.2022
- T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, <https://www.mfa.gov.tr/asyada-isbirligi-ve-guven-arttirici-onlemler-konferansi.tr.mfa> 02.06.2022

T.C. MİLLÎ SAVUNMA BAKANLIĞI “Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, Kırgızistan Savunma Bakanı Tümgeneral Baktibek Bekbolotov ile Bir Araya Geldi”
<https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/862022-70667> 06.08.2022

TAŞ, C. (2021). “Kazakistan’ın Öncülük ve Önderliğindeki Bir Kurum” Sahipkiran
22.11.2021, <https://sahipkiran.org/2021/11/22/kazakistanin-onculuk-ve-onderligindeki-bir-kurum/> 07.09.2022

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, “High-level Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia (CICA) encourages Leaders of States to Fight Terrorism For Peace, Security and Human Rights”,
<https://www.unodc.org/centralasia/en/news/high-level-conference-on-interaction-and-confidence-building-measures-in-asia-cica-encourages-leaders-of-states-to-fight-terrorism-for-peace--security-and-human-rights.html> 02.06.2022